

© Яременко О.Б., Добрянський Д.В., Дудка П.Ф., Ільницький Р.І., Тарченко І.П., Резнікова Н.М.
УДК: 614.23

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКСТРЕНА І НЕВІДКЛАДНА МЕДИЧНА ДОПОМОГА» СТУДЕНТАМ СТОМАТОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ*

Яременко О.Б., Добрянський Д.В., Дудка П.Ф., Ільницький Р.І., Тарченко І.П., Резнікова Н.М.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ

Изучение учебной дисциплины «Экстренная и неотложная медицинская помощь» предусматривает ознакомление студентов с основными принципами оказания неотложной медицинской помощи на месте происшествия и обучение профессионально ориентированным навыкам и умениям. Недостаточный уровень знаний и низкая мотивация студентов - стоматологов к изучению непрофильной для них дисциплины требует от преподавателя применения интерактивных методов обучения, прежде всего ориентированных на повышение мотивации и стимулирования к самостоятельной работе. Поэтому преподавание учебной дисциплины «Экстренная и неотложная медицинская помощь» должно включать большое количество разнообразных учебных приемов, которые способствуют эффективному усвоению студентами новых знаний. С этой целью на кафедре внутренних болезней стоматологического факультета во время обучения используются профессионально-ориентированные деловые игры, беседы, обсуждения клинических ситуаций и ситуационных задач, конкурсы научных работ / докладов и проводится персонафицированная оценка работы студентов на каждом этапе практических занятий.

Ключевые слова: методы обучения; студенты - стоматологи; Экстренная и неотложная медицинская помощь; учебная дисциплина.

Вступ.

Вивчення навчальної дисципліни «Екстрена і невідкладна медична допомога» (ЕНМД) майбутніми стоматологами відбувається на завершальному –5 році навчання, однак навіть на цьому етапі загальний рівень підготовки студентів-стоматологів з більшості доклінічних та клінічних дисциплін недостатній для швидкого і якісного засвоєння таких необхідних для лікаря будь-якої спеціальності знань та вмінь із надання невідкладної медичної допомоги. Так, переважає більшість студентів стоматологічного факультету недостатньо знань перш за все з анатомії, фізіології та патофізіології серцево-судинної і дихальної систем, а також фармакології.

Інша суттєва проблема - низька мотивація студентів до вивчення непрофільної для них дисципліни. Крім того, для засвоєння цієї дисципліни відводиться дуже незначна кількість навчальних годин (лекції -10 год., практичні заняття -20 год.). Все це вимагає від викладача ЕНМД ще під час організації підготовки до заняття шукати шляхи підвищення мотивації студентів до навчання, а також оптимізувати сам навчальний процес за рахунок застосування сучасних технологій та інтерактивних методів навчання. Тому викладання навчальної дисципліни ЕНМД має бути професійно орієнтованим і включати велику кількість різноманітних навчальних прийомів, які сприяють більш ефективному засвоєнню студентами нових знань та оптимальному використанню годин, відведених для вивчення дисципліни.

Із застосуванням сучасних навчальних технологій центром педагогічного процесу стає студент, який сам

бере активну участь у вибудові логістики навчання, обираючи її траєкторію в освітньому середовищі, а основною функцією викладача є його вміння сприяти ефективному засвоєнню інформації та аналізу здобутих знань [1, 4].

Мета. Описати навчальні прийоми формування у студентів зацікавленості до вивчення дисципліни ЕНМД та забезпечення ефективної самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Матеріали і методи дослідження

Методика викладання навчальної дисципліни ЕНМД полягає в практичній реалізації залучення в навчальний процес інтерактивних методів навчання, що передбачає стимулювання студентів до активної самостійної роботи [5].

Результати та їх обговорення

Викладання навчальної дисципліни ЕНМД на кафедрі внутрішніх хвороб є професійно орієнтованим. Основний педагогічний акцент спрямовано на успішне засвоєння тих невідкладних станів, з якими найчастіше зустрічається лікар – стоматолог під час своєї професійної діяльності.

Робоча програма з ЕНМД сформована для спеціальності «Стоматологія» згідно галузевого стандарту вищої освіти „Освітньо-професійної програми підготовки спеціаліста” та „Освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціаліста” (ОКХ). Так, згідно ОКХ до переліку невідкладних станів, які студент-стоматолог повинен уміти діагностувати, визначати тактику лікування та надання екстреної медичної допомоги відповідно до існуючих протоколів з медицини невідкладних

* Цитування при атестації кадрів: Яременко О.Б., Добрянський Д.В., Дудка П.Ф., Ільницький Р.І., Тарченко І.П., Резнікова Н.М. *Методологічні аспекти викладання навчальної дисципліни «Екстрена і невідкладна медична допомога» студентам стоматологічного факультету // Проблеми екології і медицини. – 2015. – Т. 19, № 5-6. – С. 29–31.*

станів, відносять такі: асфіксія, гіпертензивний криз, гостра дихальна недостатність, гостра серцева недостатність, гостре отруєння, електротравма, зовнішні кровотечі, зупинка кровообігу і дихання, коми, набряк гортани і набряк Квінке, непритомність, переохолодження, утоплення, шоки, судоми.

Під час лекцій в стислій формі у вигляді презентацій надається теоретична основа дисципліни ЕНМД, використовуються різноманітні відеоматеріали, проводиться клінічний розбір типових помилок і хибних тверджень, обґрунтування правильної послідовності дій при наданні невідкладної допомоги у формі бесіди з активною участю студентів, які мають можливість висловити своє бачення невідкладної ситуації та методів її ліквідації, з наведенням прикладів повсякденного життя і особливо тих, що зустрічаються в практиці лікаря-стоматолога. Такі інтерактивні лекції стали можливими завдяки введенню в навчальний процес, починаючи з 2015/2016 навчального року, циклової форми навчання на 4-5 курсах стоматологічного факультету. На циклове заняття з ЕНМД приходять одночасно лише декілька навчальних груп, тому лектор працює з обмеженим контингентом студентів – від 30 до 50 осіб. Циклова система дозволяє підвищити ефективність лекцій, бо студенти під час проходження циклу приходять на лекцію вмотивовані на якісне засвоєння лекційного матеріалу, оскільки ця інформація знадобиться їм найближчим часом під час практичних занять та буде необхідна для успішного завершення циклу та складання підсумкового модульного контролю (ПМК).

Під час першої лекції з ЕНМД для підвищення мотивації до навчання робиться акцент на тому, що лікар, незалежно від його спеціальності, повинен уміти надати невідкладну медичну допомогу хворому в будь-якому місці, у будь-який час [6]. Крім того, лектор зосереджує увагу студентів на сучасному законодавстві, яке передбачає випадку ненадання або надання несвоєчасної чи неякісної екстреної медичної допомоги пацієнту, який її потребує, без поважних причин відповідальність, визначену законом [3].

На лекції, де розглядаються питання серцево-легеневої реанімації (СЛР), часто запрошуються клінічні ординатори або лікарі-інтерни, що навчаються на кафедрі за спеціальністю «Медицина невідкладних станів». Вони діляться зі студентами власним практичним досвідом надання невідкладної допомоги, розповідають про реальні клінічні випадки. Крім того, демонструються манекени, а також різноманітні муляжі для відпрацювання навичок з СЛР.

Під час практичних занять основна увага приділяється засвоєнню практичних вмінь, що полягає у навчанні окремим практичним навичкам із відпрацюванням їх у подальшому на більш складних моделях, у тому числі, проводиться групове навчання у вигляді «ділової гри»: студенти між собою розподіляють «ролі» і реалізують різні складні сценарії надання екстреної медичної допомоги на місці події. При цьому найбільша увага приділяється невідкладним станам, які найчастіше зустрічаються у практиці лікаря-стоматолога.

Враховуючи проблеми, з якими стикається викладач навчальної дисципліни ЕНМД при оптимізації процесу навчання, кафедрою розроблено «Методичні вказівки для самостійної роботи студентів при підготовці до практичних занять», де наведено необхідний мінімум інформації з навчальної дисципліни ЕНМД,

основні вимоги, а також перелік відповідних знань та вмінь, які студент повинен засвоїти по кожній темі. У методичних рекомендаціях дано визначення основних понять та пояснення відносно основних вмінь, навичок, з наведенням малюнків, схем, професійних алгоритмів (інструкцій) для оволодіння практичними навичками та професійними вміннями, а також наведено приклади ситуаційних задач та тестових завдань. Отже, надано методичне забезпечення для самостійної роботи студентів на етапі підготовки до практичного заняття. До всіх матеріалів, що можуть знадобитися під час навчання (тематичні плани, методичні рекомендації, робочі зошити тощо), всі студенти мають вільний доступ через освітній портал і на відповідній сторінці кафедри на сайті НМУ імені О.О. Богомольця.

Особливу увагу при підготовці до заняття студент повинен звернути на необхідний мінімум тих практичних навичок, якими йому необхідно оволодіти обов'язково, відповідно до переліку з ОКХ.

Для контролю знань, які студент засвоїв під час самостійної роботи, кафедрою розроблено «Робочі зошити для самостійної роботи», які студенти повинні опрацювати перед практичними заняттями, що є однією із нових форм організації позааудиторної навчальної діяльності студентів. У «Робочому зошиті» студенту потрібно письмово відповісти на теоретичні питання, тестові завдання та ситуаційні задачі для самоконтролю. Для виконання всіх завдань студенту необхідно ознайомитися з переліком джерел, в яких можна знайти відповіді на поставлені питання. Для цього використовуються підручники, навчальні посібники, затверджені ЦМК МОЗ України, методичні розробки для самостійної роботи студентів. Якість заповнення «Робочих зошитів» з кожної теми перевіряється на початку практичного заняття, а також під час складання ПМК.

Крім цього, студенти самостійно в позааудиторний час виконують «Навчальну модель невідкладного стану». Студент має запропонувати алгоритм організаційних і діагностичних дій з визначенням провідних симптомів, їх аналізом і узагальненням, констатацією наявності невідкладного стану, а також встановити попередній діагноз та застосувати відповідний протокол, за яким слід надати екстрену медичну допомогу в умовах стоматологічного кабінету поліклініки, стоматологічної клініки або відділення стаціонару стоматологічного профілю. Під час практичного заняття викладач обговорює з групою запропоновані студентами алгоритми огляду і надання допомоги і обґрунтовує оптимальні шляхи їх виконання.

В процесі навчання викладач заохочує студентів до підготовки доповідей, що стосуються питань ЕНМД, у тому числі проводяться міжгрупові конкурси робіт на кафедральних науково-практичних конференціях. Для ефективного засвоєння практичних навичок на кафедрі регулярно організовуються «майстер-класи» з використанням муляжів та фантомів, до участі в яких залучаються лікарі-інтерни та клінічні ординатори.

В процесі навчання на кафедрі найбільш вмотивованих студентів долучають до науково-дослідницької роботи в кафедральному гуртку, де студенти під керівництвом куратора опрацьовують реферати, презентації, беруть участь в клінічних конференціях на базі кафедри, пишуть наукові тези та статті.

Дуже важливе значення для активного засвоєння знань та вмінь є їх контроль на кожному етапі занять, враховуючи незначну кількість годин, відведених для

дисципліни. На кафедрі організовано комп'ютерний клас, встановлено відповідне програмне забезпечення та створено банк тестових завдань і ситуаційних задач. Частину навчальних ситуаційних задач було взято з банку питань ліцензійних інтегрованих іспитів «Крок 2. Стоматологія» в Центрі тестування (<http://testcentr.org.ua/>), що сприятиме кращій підготовці студентів-стоматологів до іспиту «Крок 2».

Поточний контроль здійснюється відповідно до конкретних цілей на кожному практичному занятті. Відповідно до структурування практичного заняття на складові частини студент оцінюється під час кожного з етапів.

Готовність студента до заняття перевіряється із застосуванням таких заходів:

- оцінка якості виконання завдань у Робочому зошиті;
- вирішення тестових завдань та ситуаційних задач;
- контроль знань з надання екстреної медичної допомоги постраждалим (хворим) на догоспітальному етапі, відповідно до визначеного протоколу з медицини невідкладних станів, з виконанням відповідних маніпуляцій.

Основний етап практичного заняття передбачає роботу у клініці, опанування практичних навичок, розв'язання ситуаційних завдань. Контроль основного етапу заняття відбувається шляхом оцінювання виконання студентом практичних навичок, а також вміння розв'язувати типові ситуаційні задачі змодельованого невідкладного стану.

На заключному етапі заняття підводиться підсумок навчальної діяльності студента. Оцінюється якість засвоєння теоретичних основ і ступінь володіння практичними навичками з надання екстреної медичної допомоги постраждалим (хворим) на місці події відповідно до затверджених протоколів із медицини невідкладних станів. Для остаточного оцінювання засвоєння студентом теми йому пропонується дати відповідь на нетипове (ускладнене) ситуаційне завдання.

Оцінка за практичне заняття являє собою суму оцінок початкового, основного та заключного етапів.

До складання ПМК допускаються студенти, які повністю виконали всі вимоги навчального плану і освітньо-професійної програми зі спеціальності. Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою та виставляється за багатобальною шкалою як середня арифметична оцінка засвоєння тем відповідних змістових модулів і має визначення за системою ECTS та традиційною шкалою, прийнятою в Україні.

Оцінка з дисципліни визначається з урахуванням поточної навчальної діяльності студента та оцінок засвоєння ним передбачених програмою тем. Поточне оцінювання студентів з відповідних тем проводиться за традиційною 4-бальною системою («відмінно», «добре», «задовільно» і «незадовільно») згідно загально-дидактичних критеріїв з подальшою конвертацією у бали.

Окремо оцінюється індивідуальна робота студента. Заохочувальні бали за виконання індивідуального

завдання, як виду самостійної роботи студента, виставляються тільки студентам, які є членами студентського наукового гуртка кафедри, беруть активну участь у його роботі або мають наукові публікації чи посіли призові місця у студентських олімпіадах.

На кафедрі регулярно проводиться аналіз навчальної успішності та проводиться фінальне анкетування серед студентів як один з механізмів моніторингу якості і ефективності навчання.

Використання різноманітних методичних підходів і методів при викладанні дисципліни ЕНМД на стоматологічному факультеті забезпечує засвоєння студентами необхідного рівня знань та вмінь. Внаслідок впровадження циклової системи навчання, комплексу мотиваційних заходів та методів активізації навчальної діяльності студентів, як під час аудиторної, так і при позааудиторній роботі, успішність складання студентами підсумкового модульного контролю протягом останнього року підвищилась у середньому на 0,25 бали (за традиційною системою оцінки).

Висновок

Для підвищення ефективності навчання з дисципліни ЕНМД студентів стоматологічного факультету доцільно застосовувати різноманітні навчальні підходи і методи, які мотивують студента, перш за все до самостійної роботи з вивчення та засвоєння предмета. Раціональними шляхами оптимізації навчального процесу в аудиторні години є використання професійно-орієнтованих ділових ігор, бесід, обговорення конкретних клінічних ситуацій та ситуаційних задач, конкурси робіт/доповідей. Обов'язковою мотиваційною складовою – проведення персоналізованої оцінки роботи студентів на кожному етапі практичних занять.

Література:

1. Гулакова М. В., Харченко Г. И. Интерактивные методы обучения в вузе как педагогическая инновация [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://e-koncept.ru/2013/13219.htm>.
2. Гушин Ю. В. Интерактивные методы обучения в высшей школе. [Электронный ресурс] / Гушин Ю. В. // Психологический журнал Международного университета природы, общества и человека «Дубна» Dubna Psychological Journal № 2, С. 1 - 18, 2012. - Режим доступа: www.psyanima.ru
3. Закон України «Про екстрену медичну допомогу» № 333-VII від 18.06.2013; <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5081-17>
4. Клименко Н. А. Опыт изучения медицинского образования в США II. Функции и структура медицинских учебных заведений / Н. А. Клименко // Медицина сегодня и завтра. – 2004. – №1. – С. 201-210.
5. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения: учебное пособие / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова; под ред. Т. С. Паниной. -4 - е изд., стер. - М. : Издательский центр «Академия», 2008. - 176 с.
6. Пронина А. М., Винник Н. И., Рожнов В. Г., Совгиря С. М. Современные методы подготовки будущих врачей при изучении дисциплины «Медицина чрезвычайных ситуаций». // «Достижения и перспективы внедрения кредитно – модульной системы организации учебного процесса в высших медицинских учебных заведениях Украины» (Тернополь, 15-16 мая. 2014 г.) : в 2 ч. – Тернополь. : ТГМУ, 2014. – Ч. 1. – 468 с.